

ВІДГУК

**офіційного опонента – кандидата юридичних наук, старшого дослідника
Пилипенко Євгенії Олексіївни на дисертацію Дворникової Ірини
Валеріївни на тему: «Кримінальна відповідальність за залишення в
небезпеці», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність обраної теми дисертації. Відповідно до Основного Закону нашої держави – Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3), а захист життя людини є обов'язком держави (ст. 27). Забезпечення життєво важливих потреб людини традиційно виступає першочерговим завданням соціальної політики будь-якої цивілізованої країни світу, у тому числі, й України. Особливу актуальність для держави становить забезпечення потреб та піклування тими, хто позбавлений за певних причин та обставин можливості турбуватися про себе самостійно. На сьогодні це завдання реалізується через систему відносин, де на державу і на громадян накладаються конкретні обов'язки з надання допомоги людям, які знаходяться в небезпечному для життя стані, та які не в змозі вжити заходів до самозбереження, і встановлено відповідальність за їх невиконання. Серед заходів правового регулювання таких відносин держава застосовує кримінальну відповідальність як найбільш суворий захід впливу на суспільну поведінку, зокрема, відповідальність за залишення в небезпеці, регламентовану статтею 135 Кримінального кодексу України (КК України).

Кількість облікованих кримінальних правопорушень за ст. 135 КК України, відповідно до офіційних статистичних даних Офісу Генерального прокурора України, свідчить про розповсюдження на теренах нашої держави випадків завідомого залишення без допомоги особи, яка перебуває в небезпечному для життя стані і позбавлена можливості вжити заходів до самозбереження, або поставлення потерпілого в небезпечний для життя стан, у тому числі, що призвело до суспільно небезпечних наслідків.

Так, протягом останнього часу, зокрема, з 2018 по 2023 роки, було обліковано більше ніж 1000 кримінальних правопорушень за ст. 135 КК України, що дає підстави стверджувати про актуальність проведення досліджень кримінальної відповідальності за залишення в небезпеці, напрацювання можливих шляхів її удосконалення, що зможе врешті-решт суттєво вплинути на зниження рівня злочинності шляхом зниження кількості вчинення подібних кримінальних правопорушень у суспільстві. З огляду на вищезазначене, актуальність та своєчасність проведення дисертаційного дослідження Дворниковою Іриною Валеріївною на тему: «Кримінальна відповідальність за залишення в небезпеці» не викликає жодних сумнівів, адже його результати дозволять вирішити ряд проблем практичного та теоретичного характеру.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації. Високий ступінь вірогідності і наукової обґрунтованості переважної кількості результатів дослідження І. В. Дворникової забезпечено використанням значного обсягу наукових джерел, нормативно-правових актів, а також належних наукових методів, що дозволило дисертантці сформулювати перелік важливих наукових положень, висновків та рекомендацій.

Зважаючи на поставлену мету наукового дослідження, що полягає в удосконаленні теоретичних положень кримінального права в частині відповідальності за залишення в небезпеці та напрацювання рекомендацій щодо покращення законодавства та відповідної правозастосовної практики, дисертанткою були вірно визначені завдання та успішно вирішені протягом проведеного дослідження.

Структура роботи обумовлена завданнями, що ставить перед собою авторка дисертації.

Дисертаційне дослідження І. В. Дворникової будується на комплексному, системному підході, характеризується відповідним рівнем наукових узагальнень, що дозволило авторці, серед іншого, запропонувати необхідний

понятійний інструментарій. Заслужують на увагу також намагання дисертантки працювати на різних рівнях наукового дослідження – від фундаментального до науково-прикладного, що дозволило напрацювати конкретні рекомендації щодо покращення кримінального законодавства та відповідної правозастосовної практики. Це значною мірою зумовлено і характером дослідницької бази – здобувачка творчо використала окрім наукових праць з кримінального права, наукові розробки із загальної теорії держави і права, історії держави і права України, сімейного права та інших галузевих правових наук, літературу з лексико-фразеологічного складу мови з поясненням значення, граматичних та стилістичних особливостей уживання реєстрових одиниць, що є свідченням комплексного, системного підходу до виконання наукового дослідження.

Належний ступінь наукової обґрунтованості і достовірності результатів дослідження забезпечено використанням низки необхідних для наукового пізнання методів, що дозволили авторці розглянути явища, процеси та правові документи у взаємозв'язку окремих елементів, виявити усталені напрямки і закономірності в цілому. В ході виконання роботи дисертанткою застосовано діалектичний метод (під час формулювання удосконаленої конструкції ст. 135 КК України як кримінального правопорушення проти життя та здоров'я людини в частині уникнення конкуренції із іншими кримінально-правовими нормами); метод історико-правового аналізу (при дослідженні генези норми за залишення в небезпеці в українському кримінальному законодавстві); порівняльно-правовий метод (при визначенні особливостей регламентації відповідальності за залишення в небезпеці у кримінальному законодавстві зарубіжних країн); системно-структурний метод (при формулюванні удосконаленої конструкції ст. 135 КК України); метод аналізу та синтезу (при визначенні об'єктивних та суб'єктивних ознак залишення в небезпеці) та статистичний метод – при вивченні емпіричної бази дослідження.

Не викликає сумнівів, що зважене використання вищезазначених методів дозволило здобувачці здійснити комплексне дослідження кримінальної

відповідальності за залишення в небезпеці, а також виробити відповідні рекомендації та пропозиції, які є обґрунтованими і цікавими як з наукової, так і практичної точки зору.

Зміст дисертації в цілому характеризується досить високим теоретичним і науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань. Чітко виражений науковий підхід та вдало розроблені дефініції та критерії дозволили авторці дисертації аргументовано визначити власну позицію щодо дискусійних питань притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 135 КК України.

Наукові положення, рекомендації та висновки дослідження є належним чином обґрунтованими та достовірними, оскільки дисертація базується на аналізі національного та міжнародного законодавства, осмисленні наукових доробків вітчизняних та іноземних вчених та практиків, результатах дослідження та аналізу емпіричної бази дисертації, зокрема, матеріалів Єдиного державного реєстру судових рішень, комплексному підході дослідження та характеризується високим рівнем наукових узагальнень, що певною мірою обумовлено глибиною дослідницької бази.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що за характером розглянутих питань дисертація є одним із перших монографічних досліджень проблеми кримінальної відповідальності за залишення в небезпеці, яка ставить за мету на основі проведеного дослідження здійснити удосконалення теоретичних положень кримінального права в частині відповідальності за залишення в небезпеці та напрацювати рекомендації щодо покращення законодавства та відповідної правозастосовної практики.

Так, у процесі проведеного наукового дослідження дисертанткою вперше доведено, що завідоме залишення в небезпеці особою, яка сама поставила потерпілого у небезпечний для життя стан, слід розглядати в якості кваліфікованого виду кримінального правопорушення; обґрунтовано, що кримінальне правопорушення, передбачене ст. 135 КК України, може бути вчинено виключно шляхом бездіяльності. При цьому, діяння у вигляді

залишення без допомоги особи, яка перебуває в небезпечному для життя стані і позбавлена можливості вжити заходів до самозбереження, характерна так звана «чиста бездіяльність» (винний ухиляється від виконання обов'язку по наданню допомоги), а поставленню винним потерпілого у небезпечний для життя стан – «змішана бездіяльність» (поставлення потерпілого у небезпечний для життя стан з подальшим ненаданням допомоги); сформульовано типовий портрет особи злочинця, який вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ст. 135 КК України. Також здобувачкою у процесі дослідження сформульовано основні напрямки удосконалення позиції стосовно того, що суб'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ч.ч. 1, 3 ст. 135 КК України можуть виступати дві категорії осіб: особи, які були зобов'язані піклуватися про потерпілого та особи, які самі поставили потерпілого в небезпечний для життя стан, а правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 135 закону про кримінальну відповідальність – матір новонародженої дитини. На підставі цього авторкою дисертації зроблено висновок, що суб'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 135 КК України, відноситься до числа спеціальних. Також приділена чимала увага дослідженню суб'єктивної сторони формальних (ч.ч. 1, 2 ст. 135 КК України) та матеріального (ч. 3 ст. 135 КК України) складів кримінальних правопорушень залишення в небезпеці.

Слід зазначити, що у роботі містяться й інші слушні результати проведеного дисертаційного дослідження.

Так, заслуговує на неабияку увагу позиція дисертантки щодо необхідності дослідження об'єкта залишення в небезпеці не тільки в межах концепції «об'єкт кримінального правопорушення – суспільні відносини», але й концепції «об'єкт кримінального правопорушення – соціальні цінності», що дозволяє більш детально та всебічно дослідити, проаналізувати та окреслити певні дискусійні питання, що стосуються визначення об'єкту залишення в небезпеці. Саме таке всебічне дослідження дозволило авторці визначити доцільність охоплення особистої безпеки людини поняттям безпосереднього об'єкту залишення в небезпеці, за вчинення якого передбачена кримінальна

відповідальність за відповідною частиною статті 135 КК України.

Також дуже слушною та доволі аргументованою є пропозиція авторки щодо визначення на законодавчому рівні, а саме у редакції ст. 135 КК України, поняття «новонароджений», адже саме від цього залежить законність притягнення до кримінальної відповідальності матері новонародженої дитини за ч. 2 чи ч. 3 ст. 135 КК України. З цієї ж причини заслуговує на увагу також позиція дисертантки щодо заміни у диспозиції ч. 1 ст. 135 КК України такої властивості потерпілого як «старість» на «похилий вік», адже саме останній має своє законодавчо закріплене визначення у чинних нормативно-правових актах нашої держави.

Аналіз змісту роботи свідчить про самостійну, завершену, значною мірою аргументовану, комплексну роботу і дозволяє констатувати достатній науково-теоретичний та прикладний рівень проведеного дослідження. Вдала структурна побудова дисертації свідчить про науково вивірених та в основному аргументований підхід до вирішення поставлених завдань і досягнення мети дослідження: запропоновані й обґрунтовані І. В. Дворниковою положення та рекомендації становлять певну наукову цінність, оскільки в дисертації по-новому вирішено важливе наукове завдання, що має суттєве значення для розвитку кримінальної відповідальності та кримінального права в цілому.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані пропозиції, практичні рекомендації та висновки можуть використовуватись у таких сферах діяльності:

- правотворчості – для удосконалення кримінального законодавства у сфері охорони життя та здоров'я людини;
- правозастосовній діяльності – для удосконалення діяльності правоохоронних та судових органів України;
- науково-дослідній роботі – для теоретичних розробок, пов'язаних з кваліфікацією кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я людини;
- освітньому процесі – для здобувачів вищої освіти під час викладання курсу Особливої частини кримінального права та відповідних спецкурсів.

Дотримання принципів академічної доброчесності. Вивчення змісту дисертації та наукових публікацій дає змогу дійти висновку про відсутність академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації чи порушення інших видів принципів та правил академічної доброчесності, які могли б поставити під сумнів самостійний характер даного дослідження. Зазначене підтверджується наявністю відповідних посилань на згадані авторкою по тексту джерела, що використовувались, зокрема, під час дослідження та аналізу ідей, розробок, відомостей тощо.

Дискусійні положення дисертаційного дослідження. Визнаючи загалом високий теоретичний рівень роботи, її суттєве практичне значення, слід відзначити, що окремі положення дисертаційної роботи є дискусійними, потребують подальшого уточнення та конкретизації. Зокрема:

1. Під час дослідження розвитку норми залишення в небезпеці в українському кримінальному законодавстві (п. 1.1.), авторкою наданий занадто детальний аналіз кримінального законодавства, що встановлювало відповідальність за залишення в небезпеці та діяло на території нашої держави упродовж імперського періоду (с. 34-59 дисертації). Разом з тим, постає питання щодо необхідності та доцільності такого детального аналізу, адже, як зазначає сама дисертантка на с. 21 дисертації, генеза складу залишення в небезпеці здійснюється нею в контексті вироблення в подальшому пропозицій щодо модернізації змісту чинної ст. 135 КК України, яке в умовах сьогодення та закріплення на законодавчому рівні України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної, правової держави з незворотністю європейського та євроатлантичного курсу, виключає можливість запозичення норм імперського періоду для модернізації чинного сучасного законодавства, у тому числі, що встановлює кримінальну відповідальність за залишення в небезпеці.

2. Досліджуючи статистику вчинених кримінальних правопорушень, за ст. 135 КК України у період 2018-2023 років та кількості засуджених осіб упродовж зазначеного проміжку часу (с. 14), здобувачкою не було проаналізовано вирoki судів 2022-2023 років, тобто, що виносились судами вже

після введення в Україні воєнного стану, що свідчить про відсутність аналізу особливостей кримінально-правового забезпечення життя та здоров'я людини саме в умовах дії правового режиму воєнного стану. Крім того, нормативно-правові акти, якими апелювала дисертантка задля аргументації власної точки зору, відповідно до списку використаних джерел, враховують лише зміни та доповнення законодавства станом на 2021 рік, що виключає можливість врахування ними тих змін і доповнень, які були внесені внаслідок наявного в Україні воєнного стану та мають істотне значення для притягнення особи до кримінальної відповідальності в умовах воєнного стану, у тому числі, за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 135 КК України.

3. Розглядаючи особливості регламентації відповідальності за залишення в небезпеці у кримінальному законодавстві зарубіжних країн (п. 1.2.), враховуючи європейський курс розвитку України, дисертанткою приділена увага дослідженню кримінальної відповідальності за залишення в небезпеці таких країн Європи, як: Латвія, Литва, Естонія, Молдова, Румунія, Словаччина, Польща, Хорватія тощо. Разом з тим, поза увагою авторки залишається дослідження кримінальної відповідальності за залишення в небезпеці тих європейських країн, що мають найнижчий рівень злочинності (Данія, Ірландія, Ісландія, Норвегія, Швейцарія), хоча запозичення їх досвіду щодо зменшення кількості кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи, у тому числі, пов'язаних із залишенням в небезпеці, можливо було б доречним і для нашої держави.

4. На сторінках 151-152, досліджуючи об'єктивну сторону залишення в небезпеці (п. 2.2. дисертації), І. В. Дворниковою пропонується залишення в небезпеці, що призвело до загибелі двох або більше осіб, кваліфікувати за окремою частиною статті 135 КК України, передбачивши покарання у виді позбавлення волі на строк від восьми до дванадцяти років. Разом з тим, жодної аргументації щодо необхідності встановлення саме такого строку позбавлення волі задля досягнення мети покарання дисертанткою не наводиться. Так само є дискусійною та недостатньо аргументованою позиція авторки щодо

необхідності доповнення диспозиції ч. 1 ст. 135 КК України саме такими видами покарання, як громадські та виправні роботи. Тому необхідним є уточнення позиції здобувачки з цього приводу.

5. Доволі дискусійною та такою, що потребує більш детальної аргументації з боку І. В. Дворникової є пропозиція щодо доповнення диспозиції ч. 1 ст. 135 КК України словосполученням «за умови, що такі дії не створювали небезпеку для його життя або здоров'я» (п. 2.3. дисертації, с. 163), адже на сьогодні диспозиція вже містить словосполучення «і мав змогу надати їй допомогу», що на думку ж самої дисертантки являє собою певний симбіоз спроможності (здатності) що-небудь робити суб'єктом кримінального правопорушення та наявності для цього сприятливих умов (можливості). У зв'язку із цим, пропозиція щодо доповнення кримінально-правової норми може призвести до її зайвого нагромадження або виникнення певних суперечностей та дискусій. Крім того, враховуючи, що суб'єктом залишення в небезпеці, у тому числі, є особа, яка за своїми функціональними обов'язками обраної професії має захищати життя та здоров'я людей навіть у випадках реальної загрози для власного життя та здоров'я (поліцейський, рятувальник тощо) подібні доповнення можуть призвести до неможливості притягнення до кримінальної відповідальності зазначених осіб у разі вчинення кримінального правопорушення, пов'язаного із залишенням в небезпеці.

6. На с. 199 дисертації авторкою запропоновано збільшення терміну призначення покарання за залишення в небезпеці, вчинене матір'ю стосовно новонародженої дитини, якщо матір не перебувала в обумовленому пологами стані, проте жодної аргументації такого судження в дисертації не наведено. Тож, хотілося б дізнатися думку дисертантки щодо реальної необхідності посилення покарання за даний вид кримінального правопорушення з точки зору досягнення мети покарання.

Утім, зазначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку виконаної роботи, а характеризують її новаторський характер та складність предмету наукового аналізу, що викликає бажання дискутувати.

На підставі викладеного можна зробити **висновок**, що дисертаційне дослідження Дворникової Ірини Валеріївни на тему: «Кримінальна відповідальність за залишення в небезпеці» є завершеною працею, містить нові науково обґрунтовані результати проведених здобувачкою досліджень, які виконують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для науки кримінального права, відповідає вимогам спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її авторка заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

ОПОНЕНТ:

**Старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
з проблемних питань правоохоронної діяльності
Криворізького навчально-наукового
інституту Донецького державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук,
старший дослідник**

Євгенія ПИЛИПЕНКО

Підпис старшого наукового співробітника науково-дослідної лабораторії з проблемних питань правоохоронної діяльності Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ Євгенії Пилипенко засвідчую:

**Старший діловод групи
документування службової діяльності
Криворізького навчально-наукового
інституту Донецького державного
університету внутрішніх справ**

Катерина ГОЛЯК